

Daan van Lent

Samen cultuur vieren

BankGiro Loterij en begunstigen worden partners

Door de nieuwe Kansspelwet verandert de relatie tussen de loterijen en de culturele instellingen die zij begunstigen. Die wordt inniger.

Wie heeft de afgelopen jaren de meeste kunstwerken met hulp van de BankGiro Loterij aangeschaft? Het zou een mooie vraag zijn tijdens een borrel van museumdirecteuren. Of het nu gaat om het beeld van Adriaen de Vries dat het Rijksmuseum vorig jaar voor een recordbedrag van 22,5 miljoen euro kocht of een aquarel van Floris Arntzenius voor het Teylers Museum, de BankGiro Loterij was (mede)financier.

Zonder BankGiro Loterij kunnen we geen aankopen meer doen, vertellen museumdirecteuren vaak zonder schroom. Hun aankoopbudget vanuit de subsidiërende overheden is meestal niet meer dan enige tienduizenden euro's. Het Rijksmuseum is koploper met ongeveer vier ton, niet veel op een kunstmarkt waar miljoenen in omgaan. 'Grote Nederlandse musea spelen op de internationale kunstmarkt een rol dankzij de BankGiro Loterij', zei directeur

	2003	2005	2007	2009	2011	2013
Gezondheid	24	28	29	33	37	36
Internationale hulp	79	88	94	96	117	115
Milieu/natuurbehoud/dieren	67	80	74	89	95	91
Cultuur	26	33	38	46	68	63
Sport/recreatie*	44	57	50	66	77	68
Maatschappelijke/sociale doelen	52	59	56	73	65	86
Flexibele bestemming (overige/diversen)**	21	22	18	18	5	3
Algemeen (Stichting DOEN, Fonds Bijzondere Uitkeringen ALN)	56	29	35	36	34	32
Subtotaal***	369	396	394	456	497	494

Tabel 1. *Bijdragen aan goede doelen van zes landelijke kansspelvergunninghouders per begunstigde sector, 2003-2013 (in miljoenen euro's)*. Bron: Bekkers (et al.) (2015), tabel 5.2

* De giften aan onder meer de Johan Cruyff Foundation, de Kraijcek Foundation en de Stichting Meer dan Voetbal zijn bij de categorie sport en recreatie ondergebracht, maar zouden gezien hun maatschappelijke doelstelling ook bij maatschappelijke en sociale doelen ondergebracht kunnen worden.

** Voor 2011 is gebruikgemaakt van andere bronnen (van de kansspelvergunninghouders zelf), waardoor er indelingsverschillen met andere jaren zijn voor wat betreft de categorie flexibele bestemmingen. Deze post overig besloeg andere jaren veel relatief kleine giften aan cultuur, die nu zijn ondergebracht bij de betreffende sectoren. Door het gebruik van andere bronnen voor 2011 is het bedrag voor internationale hulp en voor maatschappelijke/sociale doelen met terugwerkende kracht aangepast i.v.m. de toewijzing van beneficianten.

*** Als gevolg van afrondingsverschillen komt het totaalbedrag in 2011 niet overeen met het eerder genoemde totaalbedrag van 498 miljoen euro.

Benno Tempel van het Gemeentemuseum in Den Haag (Donker et al. 2012). Ook restauraties bekostigen musea vaak noodgedwongen uit de jaarlijkse bijdragen die ze van de loterij ontvangen.

Ook voor tentoonstellingen vormen de bijdragen van deze loterij een stevig fundament. Zo kan Naturalis in Leiden met een gift van 1,2 miljoen euro een tentoonstelling over de vondst van de tyrannosaurus rex organiseren. Als medeoprichter van het Blockbusterfonds, met de VandenEnde Foundation en het VSB Fonds, is de loterij ook steunpilaar van de grote publiekstrekkingen in de Nederlandse musea, zoals de Carthagotentoonstelling in het Rijksmuseum voor Oudheden in Leiden.

Dus prijkt in vrijwel elke communicatie-uiting van de musea het logo van de loterij of een vermelding als hoofdbegunstiger, en staan op het Goed Geld Gala, waar de cheques worden uitgereikt, museumdirecteuren geduldig in de rij voor een foto met een cheque in de hand, die later de jaarverslagen van de begunstigde instellingen siert. Alles om de nauwe band te bevestigen.

62,5 miljoen reikte de BankGiro Loterij op het Goed Geld Gala in februari jongstleden uit

aan vaste en incidentele bijdragen. Dat is de helft van de loterijopbrengsten – 125 miljoen euro – precies volgens de huidige Kansspelwet, die voorschrijft dat 50 procent wordt afgedragen aan goede doelen. De BankGiro Loterij is daarmee verreweg de belangrijkste particuliere geldschietter van de culturele sector, en zij heeft sinds 2002, toen Goede Doelen Loterijen de BankGiro Loterij overnam en deze zich geheel op de cultuursector ging richten, 725,5 miljoen euro geschonken (Bekkers et al. 2015).

Vooral erfgoed

Het behoud van erfgoed is het belangrijkste doel van de loterij en dus zijn vooral musea de begunstigden – of beneficiënten, zoals de BankGiro Loterij ze aanduidt. Voor veel musea overstijgt de bijdrage van de loterij die van bedrijfssponsors en filantropen. De jaarlijkse bijdragen die musea ontvangen variëren van 2 of 3 ton voor het gros van de 48 musea tot 7,5 miljoen euro die vier grote rijksmusea (Rijksmuseum, Kröller-Müller, Mauritshuis en Van Gogh) onderling verdelen.

Allemaal hengelen ze naar de jaarlijkse extra bijdragen, die meer dan een miljoen euro kunnen bedragen. Het Rijksmuseum kon daar de herinrichting van de tuinen van betalen. De →

Hermitage aan de Amstel heeft over een reeks jaren zelfs 15 miljoen euro ontvangen. Zonder loterij was het museum er waarschijnlijk niet geweest. Ook kleinere instellingen, die niet jaarlijks een bijdrage krijgen, bijvoorbeeld het Jopie Huismanmuseum, kunnen grote projecten of verbouwingen dankzij de loterij financieren.

Podiumkunstinstanties worden nauwelijks rechtstreeks gesteund, alleen Het Concertgebouw ontvangt jaarlijks vijf ton. Carré kreeg vorig jaar 1 miljoen euro voor de verbouwing van de foyers. Indirect steunt de loterij wel projecten in de podiumkunsten via het Prins Bernhard Cultuurfonds, dat 13,7 miljoen krijgt toebedeeld en ook van de Lotto zo'n 5 miljoen euro ontvangt. Met een bedrag van 20 miljoen euro is dit fonds de op drie na grootste begunstigde van kansspelen. Zo'n 40 procent van zijn inkomsten komt uit de loterijen. Met deze extra gelden financiert het fonds bijvoorbeeld het dirigentenprogramma *Maestro* op televisie.

Hoewel het voor culturele instellingen om forse bedragen gaat, zijn zij niet de meest begunstigde sector (zie figuur 1). Van de 493,7 miljoen euro die kansspelen in 2013 aan maatschappelijke en goede doelen afdroegen, kwam 63 miljoen euro bij de cultuursector terecht (Bekkers et al. 2015).

Van beneficiënt naar partner

Culturele instellingen hebben vaak een nauwe band met de BankGiro Loterij. Medewerkers van de loterij coachen marketingafdelingen om te leren hoe ze hun publiek kunnen bereiken. De loterij vertelt onomwonden dat ze de musea helpt 'commerciëler te denken' (Donker et al. 2012). Ook ondersteunt ze de inkoop van reclamezendtijd financieel, als in het spotje de naam van de loterij wordt genoemd, of deelt ze kaartjes uit onder de deelnemers. Zo kreeg de Hermitage in haar eerste jaar 200.000 mensen extra over de vloer.

Drie jaar geleden is in die relatie een belangrijke verandering gekomen. De loterij begon toen met de verkoop van geormerkte loten. Musea die zelf loten verkochten, krijgen de helft van de opbrengst. Dat bleek een succes en het experiment is uitgebreid tot alle musea. Het Rijksmuseum haalde zo in 2014 ruim 1 miljoen euro extra binnen, Paleis Het Loo 192.000 euro en het Openluchtmuseum 180.000 euro.

	Afdracht	Instellingen
2002*	42,4	
2003*	47,9	
2004*	47,1	
2005*	52,6	
2006	51,3	
2007	53	50
2008	58,2	56
2009	59,7	62
2010	59,9	57
2011	64,2	58
2012	65,2	67
2013	62,5	70
2014	62,5	66
Totaal	726,5	

Tabel 2. *Afdracht BankGiro Loterij* (in miljoenen euro's) en aantal begunstigde culturele instellingen.

Bron: Jaarverslagen BankGiro Loterij

* Tot 2006 werden ook anderen dan culturele instellingen door de BankGiro Loterij begunstigd

Zo wil de loterij weer gaan groeien, want de rek is er uit. De band tussen lotenkopers en cultuur moet versterkt worden, want die was er nauwelijks. Mensen kochten een lot in de hoop op forse prijzen, maar de loterij kan niet meer concurreren met de Staatsloterij en de Postcode Loterij. De BankGiro Loterij is aan verandering toe, blijkt uit een discussienota die in februari naar de culturele instellingen is gestuurd (BankGiro Loterij 2015). De cultuurliefhebber moet lotenkoper worden en de begunstigten moeten niet langer beneficiënten zijn, maar partners. Ze zijn geen goed doel, omdat ze niet hulpbehoevend zijn. Hun scheppende rol moet ondersteund worden. Daarom wil de loterij samen meer activiteiten ontwikkelen: 'Om samen cultuur te vieren' is het nieuwe motto (BankGiro Loterij 2015).

Er komen andere marketingcampagnes, die inhoudelijker van aard zijn. Het doel, cultureel erfgoed, moet een grotere rol spelen. Daarvoor wil de loterij ook andere prijzen ontwikkelen. Winnaars mochten al een keer een concert van Ilse de Lange in het Rijksmuseum bijwonen, of ze werden als vip uitgenodigd voor de opening

van de tentoonstelling van Anton Corbijn in het Gemeentemuseum Den Haag.

Waarom niet een rol winnen in een Nederlandse speelfilm? Of een *meet and greet* met een kunstenaar? Onvergetelijke ervaringen als prijs in plaats van een fortuin, stelt de discussienotitie. De ‘partners’, de musea en andere culturele instellingen, moeten de verhalen leveren voor de acties en campagnes. De BankGiro Loterij moet er het platform voor worden.

Op het randje

Als culturele instellingen daarin meegaan, kiezen ze voor een nauwere band met een instelling die altijd omstreden is geweest: Novamedia, het bedrijf achter de Goede Doelen Loterijen. Deze loterijen, en dan vooral het boegbeeld de Postcode Loterij, bewegen zich vaak langs de randen van de wetgeving. Het ministerie van Justitie volgt ze sinds 1989 met argusogen. Uit het boek *De mannen van de droomfabriek* blijkt dat functionarissen van het ministerie regelmatig twijfelden of ze de oprichters wel hun gang moesten laten gaan (Holtwijk 2015). De loterijen – ook de BankGiro Loterij sinds de overname in 2002 – zijn meermalen op de vingers getikt door de Reclamecodecommissie vanwege misleiding in hun agressieve marketingcampagnes. Concurrentie wordt voorkomen door begunstigden een exclusiviteitscontract voor te leggen. Vorig jaar was er nog ophef over het fortuin dat de vier oprichters, van wie alleen Boudewijn Poelmann nog actief is, aan de loterijen hebben overgehouden. Zij hebben er sinds de start van de Postcode Loterij 78 miljoen euro aan verdiend (Dohmen et al. 2014). ‘Als je met loterijen een beroep doet op de publieke zaak, heb je wel wat uit te leggen als je zelf de *Quote 500* binnenkomt’, zei emeritus hoogleraar filantropie Theo Schuyt ooit over Novamedia-topman Poelmann (Baltesen 2007).

Maar een onderzoek van KPMG in opdracht van de Kansspelautoriteit gaf vorig jaar een genuanceerd beeld. De managementvergoeding die de huidige drie bestuurders van Novamedia (de licentiehouder van de loterijen) krijgen, is weliswaar hoger dan de Goede Doelencode, maar wel ‘marktconform en redelijk’, aldus KPMG (Versteegh 2014). De licentievergoeding die Novamedia in rekening brengt aan de loterijen voor haar creatieve spelformules is ‘eerder aan

de lage dan aan de hoge kant’, aldus de onderzoekers.

Tot dusver hebben de culturele instellingen zich hierdoor niet laten afschrikken. Sterker nog, ze hebben samen met begunstigde instellingen van de andere loterijen in 2002 het Goededoelenplatform opgericht, tegenwoordig onder voorzitterschap van Alexander Rinnooy Kan. Dat hielp in de lobby van de loterijen tegen Haagse plannen om de kansspelwetgeving te verruimen en internetgokken meer ruimte te geven. De beneficiënten doen hard mee. Zo schreven vier museumdirecteuren en de directeur van het Prins Bernhard Fonds in 2011 een open brief, vlak voor een Kamerdebat over een nieuwe Kansspelwet.

Die nieuwe wet, die in 2017 ingaat, is er gekomen. Het verplichte afdrachtspercentage daalt naar 40 procent. De loterijen van Novamedia blijven de helft bijdragen, maar waar- schuwen in hun jaarverslag dat ze bij toenemende concurrentie onzekerder zijn over hun jaarlijkse opbrengsten. Daarmee zijn de begunstigden onzekerder over de bijdragen die ze kunnen verwachten en zal de druk hoger worden om hun lot via partnerschappen sterker te verbinden met dat van de loterij. ●

Literatuur

- Baltesen, F. (2007) ‘Marketeer met lef bouwt geldmachine voor goed doel’. In: *NRC Handelsblad*, 24 december.
- BankGiro Loterij (2003-2014) *Jaarverslagen 2002-2013*. Amsterdam: BankGiro Loterij.
- BankGiro Loterij (2015) *Discussienota Cultuur gaan we vieren*. Amsterdam: BankGiro Loterij.
- Bekkers, R., Schuyt, Th.N.M. en B.M. Gouwenberg (red.) (2015) *Geven in Nederland 2015: giften, nalatenschappen, sponsoring en vrijwilligerswerk*. Amsterdam: Reed Business.
- Dohmen, J. en Versteegh, K. (2014) ‘De versmelting van idealen en commercie’. In: *NRC Handelsblad*, 1 februari.
- Donker, B. en D. van Lent (2012) ‘Gokken voor de kunsten’. In: *NRC Handelsblad*, 4 februari.
- Esmeijer, A. (et al.) (2011) ‘Cultuur weer de dupe’. In: *de Volkskrant*, 13 september.
- Holtwijk, I. (2015) *De mannen van de droomfabriek*. Amsterdam: Balans.
- Prins Bernhard Cultuurfonds (2014) *Jaarverslag 2013*. Amsterdam: Prins Bernhard Cultuurfonds.
- Versteegh, K. (2014) ‘Top Loterij verdient boven norm maar marktconform’. In: *NRC Handelsblad*, 17 juli.